

*Hərdən qəlbimdə acılı-şirinli xə-
tirələr oyanur. Doğma, tanış insan-
lar yada düşür. Onlar haqqında
yazmaq, söz açmaq keçir ürəyim-
dən. Yaddaşım vərəq-vərəq olur.
Əlim qələmə uzanır.*

• Nahid HACIZADƏ

Ürəyinə ürək çatmazdı

Unudulmaz müəllimim, böyük yazıçı və
pedaqoq Mir Cəlali xatırlayarkən...

Əlli beşinci il. Qaynar nəfəsli, qayğılı, inti-
zarlı avqust öz yerini arzular dolu sentyabra tə-
zəcə vermişdi. O günəşli günün rəngləri, sevinc
və həyəcanları qəlbimə yazılıb, həmişəlik qəl-
bimdə qalıb.

Tələbəliyimiz başlayırdı. Necə xoş xəyallar-
la, şirin, qanadlı arzularla açmışdıq o səhəri!

Dəhlizlər qaynayıb-daşırdı. Birinci kurs tələbə-
ləri - Azərbaycanın müxtəlif yerlərindən gəlmiş
oğlanlar, qızlar hələ bir-birlərinə o qədər də is-
nişməmişdilər.

Dəstə-dəstə dayanıb dərslər başlanmasını
gözləyirdik. Bu da ilk zəng, ilk mühazirə! Səs-
küyü auditoriyaya doluşduq. Gözümüz qapıda

idi. İntizarımız çox çəkmədi. Ortaboylu, gülürüz, xoşsifət bir adam içəri daxil oldu. Necə deyərlər, üzündən nur tökülürdü. Əynində hava rəngli yüngül yay kostyumu var idi. Çoxdan dən düşmüş saçları seyrəlmişdi. Gözümüzü ondan ayırmırdıq.

Asta addımlarla irəliddə, partaların qabağında qoyulmuş stolun arxasına keçdi və uzun, mülayim baxışlarla auditoriyanı süzərək:

- Xoş gördük, əziz tələbələr! - dedi.

Biz onu dərslər kitablarından, əsərlərindən tanıyırdıq. Və cədvəldən onu da bilirdik ki, bizə ilk mühazirəni kim oxuyacaq. Ona görə də hamımız bir ağızdan, qürur və sevinclə cavab verdik:

- Salam, Mir Cəlal müəllim!

- Uşaqlar, mən sizə "Ədəbiyyatşünaslığa giriş" fənnindən mühazirə oxuyacağam. - Sözü azca ara verib, sakit bir axarla mühazirəyə başladı, - Ya xəşş bilirsiniz ki, ədəbiyyat söz sənətidir. Həyatın güzgüsüdür. Qış sessiyasının bizim əsas söhbətimiz bu bərdə olacaq.

O, aram-aram danışır, hərdən pəncərə qarşısında dayanıb dalgın-dalgın harasa baxır, auditoriyada olduğunu, mühazirə oxuduğunu belə unudurdu.

Qoşa saatın yarısını başa vurduq. Tənəffüs boyu söhbətimizin mübtədasi da, xəbəri də Mir Cəlal müəllim oldu. İçimizdə bir qürur-hissi çırpınırdı: "Görün, bizə necə bir insan dərslər deyir!"

Mən o vaxtaca Mir Cəlal müəllimin hekayələrini, "Bir gəncin manifesti" və "Dirilən adam" romanlarını oxumuşdum. Adı sevdiyim yazıçıların ilk cərgəsində idi. "Bir gəncin manifesti" sarsıtırmışdı məni, əsərin qəhrəmanı Mərdanın "Bahar, mənim mələq quzum, körpə qaradaşım" - deyər qopardığı o dəli haray, ürək yandıran o göynəklilik monoloq göz yaşlarına qarışmış qəlbimə axmışdı.

Çox sonralar bu bərdə Mir Cəlal müəllimə danışanda, kövrələrək:

- O dərddi, o faciəni yazanda mən özüm də ağlamışam, - dedi. - Bu əsərin qəlbimdə ayrıca yeri var.

- Onun ədəbiyyatımızda da yeri ayrıdır, - dedim.

Tərifdən həmişə uzaq qaçan, təvazökarlığı

hər şeydən uca tutan Mir Cəlal müəllim cavabı döndərdi:

- Bunu zaman göstərir, gələcək göstərir.

Tənəffüsdən sonra tələbələrle tanışlığa başladı. O, cərgələrin arasında ayaq saxlayır, bir-bir adımızı, soyadımızı soruşur, xoş sözlər deyirdi. Mənə çatanda əlini çiynimə qoyub mehribanlıqla:

- Bəs sənənin adı nə oldu?-dedi.

- Nahid.

- Bizdə çox seyrək rast gəlmək olar bu ad, - dedi. - Türklərdə, ərəblərdə daha geniş yayılıb. Ərəblərin Nahid adında məşhur bir şairləri də var.

Azca irəli yeriyib təzədən soruşdu.

- Bəs rayonun hansı oldu?

- Gədəbəy.

- Özündənsən? - Diqqətlə süzdü məni.

- Yox, şınıxdanam.

- Yağın ki, Əli Rəsulovu tanıyırsan?

- Doğmaca əmioğlumdu.

- Çox gözəl! - Çöhrəsində bir işıq gəzdi. - Əli müəllim əvəzsiz ziyalıdır. O, böyük Qaramurad kəndində məktəb müdiri idi. Hərdən rayon mərkəzində görüşürdük. O vaxt Gədəbəydə bank yox idi. Müəllimlərin aylıq məvacibini Şəmkir bankından alırdıq. Minik çətin tapılırdı. Bəzən bu qədər yolu atla, araba ilə gəlib-gedirdik. Başımıza qəribə-qəribə işlər gəlirdi. Bu əhvalatları danışmaqla qurtarmaz.

Əli müəllimlə sözümlə-söhbətimiz tuturdu. O, Qazax Seminariyasını, mən isə Gəncə Pedaqoji Texnikumunu bitirmişdim. Əli müəllim Osman Sarıvəlli ilə bir yerdə oxumuşdu. Onunla bağlı məzəli söhbətlər danışdı. Hərdən də Səməd Vurğunla, Mehdi Hüseynlə dostluğundan söz açırdı. Geniş mütaliəsi var idi Əli müəllimin. Şeir də yazırdı. Sözümlə ara verib soruşdu, - İndi nə işində çəhşir?

- Gədəbəy Rayon İcraiyyə Komitəsinin sədridir.

- Xeyli vaxt onu görmədim, yalan olmasın, on il.

- Mühəribə illərində Zəngilanda Rayon Partiya Komitəsinin katibi işləyib.

- Hə, belə də. Bir ara tez-tez görüşürdük. Əl-

lini illərə qədər bir-birimizi görmədik. Ötən il burada - Bakıda görüşdük. Elə bil dünyanı vermişdik mənə. - Bir-iki addım aralanıb, geri qanırıldı, - Görəndə, məndən salam deyərsən Əli müəllimə.

- Mütləq! - sevinclə bildirdim.

Nəyi isə xatırlayırmış kimi gözlərini azca qıyıb:

- Heç soruşmursan, Gədəbəy hara, mən hara? - Tez-cə də sözümlə əlavə elədi, - Mən o torpağa çox bağlıyam. Gədəbəyin suyu, havası kimi insanları da səfdir. Gəncədə Pedaqoji Texnikumunu bitirəndən sonra, 20-ci illərin axırlarında orada müəllim işləmişəm, - dedi, - Gədəbəyin özümdə, həm də Söyüdlü kəndində, Mirzə Teymurla bir yerdə. İndi onun iki oğlu - Qoşqarla Şamil bizim universitetdə dərslər deyir.

Arxa cərgədə oturan tələbələrdən kimsə həmin illərin təəssüratı əsasında yazılmış "Təzə toyun nəzakət qaydaları" hekayəsini yada saldı. Mir Cəlal müəllim deyəsən bir az kövrələn kimi oldu.

Xatirələr onu ötən günlərə qayıtdı. Gənclik çağlarından, müəllimlik illərindən, ilk hekayələrini necə qələmə almağınan maraqlı epizodları danışdı. Fikrini belə tamamladı:

- Dağ adamları düz olur, halal olur. Mərdmərdənə camaatı var Gədəbəyin. Orada çox hörmət-izzət görmüşəm. Ömrüm boyu o yerləri, o insanları unutmam.

Beləcə, Mir Cəlal müəllimlə "həmyerli" olduq, ülfət bağladıq, dostlaşdıq-doğmaladıq.

Yaradıcılığı ilə daha yaxından tanış olandan sonra gördüm ki, Gədəbəy camaatından gördüyü hörmət və ehtirama öz əsərlərində ürək genişliyi ilə yer verib, hekayələrində döndənə bizim yerlərin adını çəkib, onun saf insanlarından, gözəl təbiətindən məhəbbətlə söz açıb.

O, müəllim adını uca tutan, bu ada şərəf, şöhrət gətirən yazıçı-pedaqoq idi. Fəxrli deyər bilirik ki, Abbas Səhhat, Firudin bəy Köçərli, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Cəmo Cəbrayılbəyli, Abdulla Şaiq kimi maarifçilərin, nurlu xalq ziyalılarının ənənələrini ləyaqətlə yaşadan, zənginləşdirən bir insan, bir vətəndaş idi Mir Cəlal müəllim!

Biz ondan təkcə "Ədəbiyyatşünaslığa giriş"i deyil, sənət sirlərini, həm də insanlıq və ömür-gün fəlsəfəsini öyrənirdik.

Dərslər zaman Mirzə Cəlilin "söz ən böyük yadıgandır" deyimini dilindən düşürdü. Özü isə bu fikrə söykək olaraq deyirdi: "Söz ölməzdir, əbəddir. Zaman dağları belə uçurub aparıb. Söz isə onun gücü çatmır. Bunun ən yaxşı nümunəsi ulu sənətkarlarımızın, klassiklərimizin əsərləridir. Bir baxın, Nizami Gəncəvi "Xəmsə"si, Füzuli "Divan"ı, Sabir isə "Həp-həpnamə"si ilə ölməzlik qazanıb, üzlərini tubular gələcək əsrlərə, gələcək nəsillərə".

Mir Cəlal müəllim böyük Hüseyn Caviddən həmişə yana-yana danışardı. Hər dəfə ölməz sənətkarlarla bağlı hadisələri, aralarında olan söhbətləri yada salanda kövrəlirdi. Bir dəfə tələbələrdən biri soruşdu:

- Mir Cəlal müəllim, Cavid necə adam idi?

- Peyğəmbər kimi insan idi.

Bu sözləri eynilə Mir Cəlal müəllimin özü də şamil etmək olardı. Heç kəsə işi yox idi. Bu da səbəbsiz deyildi. O, gənclərimizə həm ədəbiyyatı, sənəti, həm də həyatı öyrədirdi. Yaşımız fərqli olsa da, söz-söhbətimiz yaxşı tuturdu.

- Onda İcraiyyə Komitəsində yaşayırdıq, - deyər Mir Cəlal müəllim sözümlə davam etdi. - Tez-tez bizə gələrdi. Çay içir, oxuduqlarımızdan, yazdıqlarımızdan danışır, fikirlərimizi bölüşürdük.

Bir dəfə gözləmədiyim halda soruşdu:

- Komsomol, nə yazırsan?

- Elmi iş, yəni dissertasiya.

- Mövzun nədir?

- Azərbaycanca qadın yazıçılarının yaradıcılığı.

Bir az fikrə getdi. Sonra üzünü mənə tutub dedi:

- Komsomol, heç kağıza, mürəkkəbə heylin gəlmir? Sənə bir məsləhət var.

- Buyurun, Cavid əfəndi, - dedim. - Mən Sizi özümə ağsaqqal bilirəm. Məsləhətinizə də həmişə ehtiyacım var.

- Əgər belədirsə, onda sən bu mövzunu burax getsin. Üzünü Füzuliyə çevir. Füzulidən yaz, qoy sənənin adı tarixdə Füzuli ilə bərabər yazsın...